

neer, en dus
he menschen
kte en leerde
enkele bun-
waaraan voor
oegd, hebben
n, die ze ver-

in dit artikel,
t is niet meer
chikt eens te
ualiteiten zijn
r de aandacht

bestanden, dat
aangevat in
kan zulks op
vorn, zóó dat
verteld wordt,
peerd, of zóó,
samengebracht
men van dit
richting van
ze nationale
lechts aan de
n Droomen",
ad" enerzijds,
en heer Smits,
kant. Welnu,
s Heynes: de
ij ons in
rdholland-
het verbin-
Noordhol-

id der geschie-
beteekenende
a. Ze zijn ty-
en bewerking.
Van Koetsveld
reikten: 't uit-
net de kleuren
ak de sfeer van
het lezen elk
ealisten wordt
humor terug-
sekenis in onze
karakter, zoo
Heynes' werk
uden het kun-
e van de 20e

paling worden
n van dit werk
daarop wijzen
de twee eerste
van construc-
at nu om een
parallel met de
eigenschappen

ge positie van
wordt verteld:
s-verteller; dan
dominee" ging
scholen achter
van een vijf-
er spreekt. Dat
boeken, die de
fschoon we im-
pjes en onder
lt ons het mi-
r zooveel per-
terdam.

dit de hand der
zich van zijn
sch doel: tegen
t, weldra tegen
wat hij oprecht
e religie en de
k. Gideon kon
tot zijn hoopje
op, want de
eten in uiterd
in slag bij Dun-
stralen der zon
n de Noordzee,
orden van den
tot den strijd,
orden!"

i was hij! Ook
eden van eigen
handig zijn dik-
telijke Parlement
isides) in elkaar
leons woorden
i belaat ten op-
d met hetzelfde
rn uitschieten,
als het moest,
s kon hij het
staan met door-

maak des Heeren
j Gideon. Gide-
muna niet zou
s hadden laten

sonen- en decorwisseling is. Lees eens na en naast
elkaar de beschrijving van Arie Lol, die „was
kaashandelaar en dienstknecht Gods te Edam", die
„de ziel had van een juichenden engel en daarbij
veelal het gezicht (zette) van een oorworm" (N. H.
menschen en dingen III), met die van „Vader",
in de schets „Het heerschap" (Bij ons in N. H. VI).
Dan ziet ge twee typen van Noord-Hollanders, maar
ook, aan den toon van goeden humor in de be-
schrijving van Arie Lol, den bonkig-oprechte, en dien
van hijtend sarcasme in de tekening van den
huichelachtig-lieven „vader", gevoelt ge, wat de
Schrijver wil en dat deze boeken niet zijn ver-
halenbundels zonder meer. De afwisseling, die door
deze en dergelijke stukken ontstaat, houdt de boeken
frisch als de noordhollandsche weilucht zelf is.

Een tweede eigenschap van Heynes' werk is
de zeldzaam fijne ironie, die uit elke beschrijving
straalt, dat kostelijke cynisme in de tekening van
de noordhollandsche mentaliteit, dat felle, niets
sparende sarcasme, wanneer typen als „vader" of
„oom Jansen" worden onderhanden genomen.
Daardoor komt bonte schakeering in de schetsen,
zooals de noordhollandsche luchten vol zijn van
grilligen overgang.

Staatjes te noemen van deze ironie, dit cynis-
me of sarcasme, is misschien 't makkelijkste deel
van geheel de bespreking van Heynes' boeken:
ze zijn te plukken van elke bladzij, als de weibloem-
pjes van het grasland. 't Is ook verleidelijk, want,
als ge uw gelezen exemplaar doorbladert, ziet ge
allerlei soorten van strepen, als de duidelijke
sporen van uw genoegen bij het lezen. We heb-
ben echter geen ruimte voor meer dan een enkele
aanwijzing: zoo b.v. na de extatische ontboezeming
over het Noord-Hollandsch kanaal, dat is: „de
Pison, de Gihon, de Hiddekel, en de Frath van het
Noord-Hollandsche weideparadijs, deze vier in één
bedding", de opmerking, dat deze „remplaçant" van
lenige en soepele natuurnymfen" wel wat knokig
en bonkig is, maar — en ziedaar de pittige ironie —
„zoo behoort het bij het volk, dat leeft aan zijn
boorden. Ook dat volk recht en rechthoekig van
levenswijze, en nuchter gelijk een paslijn van
vlakheid en rechtuitheid". Of, ander voorbeeld, het
betoog, dat het bij uitstek Noord-hollandsche ver-
voermiddel, de hondenkar, symbool is van den voor-
uitgang, past bij den noordhollandschen geest, want
deze is er ook een van vooruitgang, „maar op eigen
manier, van vrije richting, zóó vrij, dat er noch
stuur in te ontdekken, noch berekening op te bou-
wen valt!" Vooral ten aanzien van dezen geest
van vooruitgang is Heynes' critiek geestig, maar
scherp, vlijmend sarcasme meer dan lichte ironie.

De derde trek, dien we door alle vertellen en
beschrijven heen steeds weer in deze boeken op-
merken, is het moraliserende, dat veelal hoofddoel
van beschouwen blijkt. Men leze maar eens de
herhaaldelijk voorkomende begrafeniswoorden, en
de toespraken van de grafredenaars; de bespiege-
ling over de „geestelijke kroonloosheid", waarin de
noordhollanders in groot aantal „zakken en zitten",
over de leegte noordhollandsche kerken, leeg, niet
„omdat de noordhollandsche menschen geestelijk
koud zijn, maar juist, omdat de noordhollandsche
menschen zoo bang zijn voor de geestelijke kou",
over de zucht tot redekavelen, den „eeredienst van
de Maag", den nationalen zin e.d. Moralisme altijd
weer, maar dikwijls stekelig toch en fel. Bij al den
humor en de luchtig-geestige wijze van vertellen
is toch de duidelijke strekking van deze boeken
ernstig, waarschuwend tegen godsdienstloosheid en
geestelijke kilheid, tegen materialisme en laag-bij-
de-grondsche levensrichting — en dat is het mo-
raliserende van deze schetsen.

leven. Cromwell dacht meer aan zijn familie dan
aan de goede zaak, toen hij zijn oudsten zoon
Richard (zwak als Jether, Gideon's eerstgeborene!)
als zijn opvolger aanwees.

De merkwaardige overeenkomst zet zich zelfs
voort in het feit, dat aan beiden, aan Gideon en
aan Cromwell, de vorstelijke waardigheid werd
aangeboden, nadat ze als overwinnaar uit den
strijd waren te voorschijn gekomen; en dat beiden
ook bedankten voor het purper. En ten slotte nog
deze tragische gelijkenis: kort na beider dood gaat
beider huis ten onder en schijnt beider werk
vernietigd.

In de eerste plaats echter noemen wij Crom-
well een zeventiende-eeuwsche Gideon, omdat hij
was een held, die in zijn strijd voor wat hij op-
recht geloofde Gods zaak te zijn, met schijnbaar
onoverwinnelijken tegenstand te kampen had, en
toch, tot verbazing der aanschouwers, met schit-
terende zege gekroond, uit het worstelperk te voor-
schijn trad.

Om Cromwell's strijd te verstaan, dienen we
wel te weten waar het om ging. En daar in deze
worsteling de godsdienst de eerste plaats innam,
moet ik iets zeggen over de religieuze en kerke-
lijke toestanden in het Engeland van die dagen.

In Engeland had de Hervorming een heel bij-
zonder verloop gehad. De geweldenaar Hendrik
VIII, die van den Paus had gekregen den eertitel
Fidel Defensor, omdat hij het Roomsche kerkgehoof
zoo fel verdedigd had in geschrifte tegen Luther,
wilde zich van zijn eerste vrouw, Catharina van
Arragon, laten scheiden, om Anna Boleyn te kunnen

Ten slotte moet, in verband met al wat vooraf-
ging, gewezen worden op den zeer eigenaardigen
stijl. Zooals voor een deel de waarde van de Ca-
mera ligt in den stijl en de taal, zoo komen ook
hier de genoemde eigenschappen juist door stijl
en taal uit in haar kracht. 't Is moeilijk in om-
schrijving met woorden dezen stijl te karakteri-
seeren. Men doet het best zelf te lezen, en neme
als voorbeeld van 't geheel het eerste hoofdstuk van
„Bij ons in Noordholland", waar „land- en volkenkun-
dig onderricht" wordt gegeven in 13 paragrafen. De
stijl van dat stuk is die van beide bundels. Een proeve:
over den godsdienst in Noordholland. „De gods-
dienst is verwant aan het christendom. Er zijn
godgeleerden en anderen, die dit ontkennen; maar
dat moet liggen aan een gebrek in hun kennis, het-
zij van het christendom, hetzij van den inlandschen
godsdienst. Ik ben van gevoelen, dat de bij de
Noord-Hollanders inheemsche godsdienst inderdaad
een soort van christendom is. Want in hun kerken
ligt op den kansel een bijbel, en zij passen goed op.
Zij zeggen, dat het er minder op aankomt, wat
wij gelooven, dan wat wij doen."

Zulke styleering, dit citaat diene ten bewijze,
is naar ironie en sarcasme gebouwd en doet deze
dus te sterker spreken.

In deze groote lijnen zijn m.i. de voornaamste
trekken van het beeld dezer literatuur geteekend.
Geen wonder, dat de lectuur van Heynes' werk
gewild is. Elke eigenschap er van sluit aan bij
onzen volksaard en de inhoud van de schetsen
is bovendien altijd interessant en illustratief. In
dit opzicht dienen ook genoemd te worden de
stukken over den grooten watersnood en, dadelijk
daaraan verbonden, de moralisatie over „hoog
water" bij sommige menschen, die eigengerechtig
en zelfingenomen zijn, want de natuur geeft aan
de bewoners van het land hun volkskarakter.

In een volgend artikel spreken we over Heynes'
roman, maar in wat we thans zagen ligt reeds
meer dan argument genoeg, om de lectuur van deze
boeken aan te raden. Men zal zich stellig niet
teleurgesteld gevoelen.

L. Penning.

Den 2den December is „oubaas" Penning 70 jaar
geworden en de hartelijke gelukwensen, die hem
van allerlei kant, door vertegenwoordigers van
schier alle groepen van ons christenvolk zijn ge-
bracht, hebben op treffende wijze bewezen, welk
een groote plaats vader Penning heeft in het hart
van zijn lezers. In een aantal grotere en kleinere
geschriften — de krant sprak van 73, — heeft Pen-
ning aan ons christelijk Nederland een kostelijk
bezit geschenkt en bij monde van vele sprekers
is hem daarvoor de hulde der dankbaarheid ge-
bracht.

De beteekenis van Pennings werk ligt wel al-
lermeest hierin, dat hij gegeven heeft volkskunst
in den besten zin van het woord, kunst, waarin
de volksziel leeft en die tot de volksziel spreekt.
Daardoor ook komt het, dat Pennings boeken lec-
tuur zijn voor oud en jong, dat de ouderen er even-
zeer van genieten kunnen, als de jongeren er in
„smullen". Diep-ernstig aan den eenen kant,
snaaksch en vrolijk anderzijds is er de echte
harmonie van het levensgebeuren in Pennings
boeken en daardoor hebben ze de aandacht van
elken leeftijd. Ook is er een zeer eigen stijl en
een wijze van vertellen, die boeit en bindt. En
— voornaamste eigenschap — uit elk boek spreekt
de gezonde geest van schriftuurlijke vroomheid,
die voor christelijke boeken voorwaarde is. In ander
verband wezen we op de moeilijkheid, die in dezen

trouwen, en toen de Paus zich hiertoe niet wilde
leenen, liet hij niet alleen de scheiding uitspreken
door Cranmer, den toenmaligen Aartsbisschop van
Canterbury, maar scheurde de Engelsche Kerk los
van Rome (1534). Hijzelf verklaarde zich tot hoofd
der Engelsche Staatskerk, die in leer in hoofdzaak
Roomsche bleef. Tijdens zijn zoon Edward VI (1547
— '53) werd de leer Protestantsch, maar de ritus
bleef vrijwel Roomsche. Diens halfzuster en op-
volgster Bloody Mary (1553 — '58), de dochter van
Catharina van Arragon, voerde Engeland weer terug
in den schoot der Roomsche Kerk, doch haar half-
zuster Elizabeth, de dochter van Hendrik VIII en
Anna Boleyn, verklaarde zich opnieuw tot hoofd
der Kerk van Engeland, herstelde het Protestantisch
karakter der leer, maar liet ook den Roomschen
ritus voor een groot deel onangetast en het bis-
choppelijk bestuur bleef in stand: vandaar dat men
nog thans de Kerk van Engeland (Church of Eng-
land) of Anglicaansche Kerk, ook wel de Episco-
paalsche of Bisschoppelijke Kerk noemt.

Zoo kwam de Hervorming in Engeland (geheel
anders dan b.v. in ons land) van bovenaf tot stand,
en de kerkregeling werd van hoogerhand opge-
legd. De stem van het volk zelf werd hierbij nau-
welijks gehoord.

Maar tijdens de vervolgingen onder Maria de
Bloedige waren velen naar het vasteland gevlucht
en hadden daar gezeten aan de voeten der Her-
vormers te Genève en te Straatsburg. Ze had-
den daar beginselen ingedronken, die heel wat
minder aristocratisch en heel wat radicaler waren
ten opzichte van kerkbestuur en kerkgebruiken dan

de christelijke auteurs hebben te overwinnen. Wel-
nu, Pennings werk kan voorbeeld zijn en bewijs,
dat niet slechts oplossing mogelijk is, maar zelfs
een zeer positief resultaat te bereiken valt, bij
oprecht zoeken en — dat moet er bij — tech-
nisch kunnen.

Ik herinner b.v. aan het kleine, niet algemeen-
bekende boekje van Penning „De Watervloed", dat
m.i. proeve is van de beste christelijke kunst, die
zich denken laat, aan de altijd nog gelezen „Trans-
vaasche Historische Verhalen", „Vredeburg", „De
Olmhoeve", aan het mooie jongensboek „Onder de
vlag van J. Pz. Coen", de meer voor ouderen be-
doelde boeken over den Maccabeëntijd, die alle
bewijs zijn van het zeer positieve, dat christelijke
kunst bereiken kan.

Ook op ander gebied bewoog zich Penning met z'n
geschriften over vaderlandsche, kerk-, zendingss-
chiedenis. Maar z'n hoofdwerk blijft toch de histo-
rische vertelling en speciaal de Afrikaansche. Het
epitheton „oubaas" is daarom even karakteristiek
als juist. Onze Penning is oubaas Penning. Als
zoodanig heeft hij veel gedaan van verder strekking,
dan 't geven van aangename lectuur over Zuid-
Afrika en z'n bewoners, heeft hij medegewerkt tot
de verlevendiging van stam-besef en saamhoorig-
heidsgevoel, heeft hij meegestreden voor vrijheid
en recht.

Daarom stemmen we gaarne mee in, in de vele
blijken van weerdeering, die hij mocht ontvaangen
op z'n gedenkdag.

C. T.

PERS-SCHOUW.

Manna.

Over het manna schrijft de heer J. Snoek in „De
School met den Bijbel":

Meer algemeen is de opvatting, dat het manna
de suikerachtige uitzwelling zou zijn van den tarfa-
struik (*tamarix mannifera*), een altijd groene
plant, met fijne bladeren en witte of lichtroode
bloemen, die in Mei bloeien, en die op het
Sinai-schiereiland op sommige plaatsen in over-
vloedige hoeveelheid worden aangetroffen. Dit sap
noemen de Bedoeinen ook „manna". Volgens de
de onderzoekingen van Ehrenberg in 1823 zou
de uitzwelling van het sap te danken zijn aan
een klein insect, dat hij in groot aantal op de
takken van de tarfa aantrof, een schildluis (*coccus manniparus*), een klein diertje van langwer-
pigen vorm, met een wasgele kleur, die in de
bas kleine gaatjes steekt, waaruit dan het sap
te voorschijn treedt. Men neemt dit te eer aan,
omdat in andere streken van het Sinai-schiereiland,
waar ook wel tarfastruiken gevonden worden, doch
zonder deze schildluis, nooit van uitzwelling van
sap sprake is.

Het lichtgele bruine vocht vloeit vooral in ja-
ren met rijke voorjaarsregens; ook blijft het wel
jaren naaneen weg. In de maanden Juni en Juli
druipet het gedurende den nacht, vooral wanneer
de maan schijnt, uit de openingetjes, verhardt da-
delijk, blijft gedurende de koelte van den nacht
aan de takken hangen, valt, wanneer door het
opkomen der zon de temperatuur stijgt, af, en
smelt in korten tijd, wanneer de zon eenmaal
straalt. Het verzamelen moet dan ook geschieden
voor zonsopgang. De Bedoeinen reinigen en koken
het sap, en gebruiken het als toespijs bij het brood;
de smaak is honingachtig. Ook de monniken van
het Katharinaklooster houden zich met het ver-
zamelen bezig, om het als aandenken in kleine
blikken busjes van 6 c.M. lang en 4 c.M. door-

*) Wie bezorgt mij eens den titel van een werk, waarin een
afbeelding van deze plant te vinden is?

belichaamd waren in het compromis, dat Kerk
van Engeland heette. Toen ze onder Elizabeth
terugkeerden, konden ze zich niet schikken in de
halve maatregelen, die de Koningin en haar raads-
lieden in hun wereldwijze genomen hadden.
„Weg met den naar Rome riekenden ritus, weg
met het Bisschoppelijk Kerkbestuur!" was hun leus.
Ze wilden de Engelsche Kerk zuiveren van den
Roomschen zuurdeesem: daarom werden ze Pu-
riteinen, zuiveraars, genoemd. Dit werd een ver-
zamelaars voor al diegenen in de Engelsche Staats-
kerk, die haar wilden ontdoen van wat er naar
hun meening uit moest, en diegenen, die er uit-
traden (of er uitgeworpen werden), omdat ze het
met de leer niet konden vinden of omdat ze tegen
het idee van een staatskerk waren. De Puriteinen
waren dus volstrekt niet allen Calvinisten, zooals
wel eens verkeerdelijk gedacht wordt. Masson geeft
in zijn „Leven van Milton" een lange lijst van
Protestantsche richtingen buiten de Staatskerk te-
gen het midden der zeventiende eeuw, die allen wel
met den elastischen verzamelaarsnaam „Puriteinen"
aangeduid werden. Ze werden ook wel Dissen-
ters of Nonconformisten genoemd (onder
den laatsten naam vindt men een enkelen keer
zelfs de Roomschen mede begrepen). De naam
Nonconformisten kwam pas meer algemeen in ge-
bruik toen na de Restauratie de Uniformiteitswet
ongeveer 2000 Puriteinsche predikanten uit de
Staatskerk dreef (1662). Vóór dien tijd spreekt men
meestal van Puriteinen.

VELDKAMP.